

Leksykografia persko-polska i polsko-perska

Persian-Polish and Polish-Persian lexicography

Łukasz Wiśniewski

INSTYTUT JĘZYKOZNAWSTWA, UNIWERSYTET IM. ADAMA MICKIEWICZA
AL. NIEPODLEGŁOŚCI 4, 61-874 POZNAŃ

lukasz25@amu.edu.pl

Abstract

This paper aims to give a brief overview of Persian-Polish and Polish-Persian lexicography. The author begins with the presentation of various ideas regarding lexicography, attempting to indicate the most significant concepts and definitions of the term in question, as well as its status as an academic discipline. The term ‘dictionary’ is also defined, and several types of dictionaries exemplified later in the text are mentioned. The second part of the paper both deals with the history of Persian-Polish/Polish-Persian lexicography and describes its current situation. For comparison, three outstanding Persian-English and English-Persian lexicographic works are referred to, while at the same time providing a model to be followed by the authors of future dictionaries potentially published in Poland.

1 Ustalenia terminologiczne

Celem niniejszego artykułu jest zarówno próba ujęcia leksykografii persko-polskiej i polsko-perskiej w aspekcie diachronicznym, jak i przedstawienie jej stanu obecnego. W tytule pojawia się termin leksykografia, zasadne więc wydaje się na początek poświęcenie mu kilku akapitów, tym bardziej że – wbrew pozorom – jego trafne i wyczerpujące zdefiniowanie nastęrcza poważnych problemów. Dzieje się tak przede wszystkim dlatego, że rozumienie i interpretowanie tytułowego pojęcia uzależnione jest w dużym stopniu od wyznawanych poglądów językoznawczych definiującego. Stąd też – jako że widzenie obiektu badań ma tutaj charakter autorski – nie można mówić o jednej li tylko właściwej definicji.

o.o Przegląd definicji pojęcia leksykografia

Zgodnie z greckim źródłosłowem leksykografia to „spisywanie słowników” (*leksikón* „słownik” od *léksis* „wyraz”, *graphō* „piszę”). Tradycyjnie włącza

się ją w zakres językoznawstwa (por. Lewicki 2003: 331; Żmigrodzki 2005: 17), a zwykle ściślej – językoznawstwa stosowanego (Miodunka 1989: 55; Bobrowski 1998: 119; Laskowski 1999a: 209). Obszar jej zainteresowań określa się natomiast jako „teorię i praktykę zestawiania słowników” (Laskowski 1999: 209) bądź po prostu „tworzenie słowników, słownikarstwo” (Lewicki 2003: 331). Andrzej Maria Lewicki wskazuje również na drugie – obok pisania słowników – znaczenie omawianego terminu: nauka, „zakres badawczy [której – Ł.W.] obejmuje metodologię gromadzenia, porządkowania i opracowania materiałów słownikowych, typologię słowników, teorię słownika (...)” (2003: 331). Tak więc odróżnia się wyraźnie leksykografię teoretyczną (teorię leksykograficzną), dotyczącą różnorodnych kwestii teoretycznych, z jakimi styka się leksykograf praktyk w pracy nad słownikiem, od leksykografii praktycznej (praktyki leksykograficznej), czyli samego kompilowania słowników.

Jako że rozmaite listy wyrazów, mogące uchodzić za „praprzodków” dzisiejszych słowników, powstawały niemal od początku kształtowania się kultury piśmienniczej, leksykografia praktyczna jest znacznie starsza od teorii leksykografii. Ta ostatnia wyłoniła się dopiero w połowie XX wieku, jednak pomimo tak młodego wieku zdążyła się już rozwinąć w stopniu umożliwiającym osiągnięcie statusu oddzielnej dyscypliny badawczej nazwanej metaleksykografią, a więc nauką o leksykografii (grec. *metá-* „po, ponad, poza”). Takie ujęcie teorii leksykograficznej stało się w ostatnich latach powszechne w lingwistyce zachodnioeuropejskiej (zwłaszcza niemieckiej, z której się wywodzi), a obecnie zakorzenia się w polskiej terminologii dotyczącej słownikarstwa.

Większość nowszych propozycji definicji leksykografii uwzględnia także następujące znaczenie: ogół słowników jako praktyczny rezultat zastosowania metod ich układania (Piotrowski 2001: 25; Żmigrodzki 2005: 16).

Tadeusz Piotrowski zwraca dodatkowo uwagę na znaczenie szersze, a znacznie rzadziej występujące w literaturze naukowej. Otóż leksykografią jest w jego ujęciu również „specyficzna technika układania i opisu (dużej ilości) informacji w celu ułatwienia szybkiego dostępu do niej” (2001: 24). Zdanie zbliżone do poglądu T. Piotrowskiego wyraża Alfred Mielczarek, określając interesujący nas termin jako „technikę szukania i rozpowszechniania informacji” (1972: 52). Podobnie wybitny teoretyk leksykografii, Ladislav Zgusta, traktuje przedmiot swoich badań przede wszystkim jako „przetwarzanie (...) dużych mas informacji” (cyt. za Piotrowski 2001: 24).

Nie wszyscy językoznawcy przyznają leksykografii status dyscypliny naukowej. Na przykład Herbert Ernst Wiegand, niemiecki teoretyk leksykografii, jest takiej oto opinii: „Leksykografia nigdy nie była nauką, nie jest nauką i prawdopodobnie nie będzie nauką.” (cyt. za Piotrowski 2001: 27). Co się tyczy polskich uczonych, warto – omawiając kontrowersje dotyczące naukowego charakteru interesującej nas dziedziny – odnieść się do ustaleń terminologicznych poczynionych przez cytowanego już kilkakrotnie T. Piotrowskiego. W swoim wcześniejszym opracowaniu

(1994) jest on skłonny traktować leksykografię w większym stopniu jako sztukę niż dyscyplinę naukową, przy czym wyraz „sztuka” funkcjonuje tu w znaczeniu bliskim rzeczownikowi „rzemiosło”. Chodzi bowiem o pewien zespół umiejętności praktycznych („technicznych”), wykorzystywanych przy tworzeniu słowników. Jak stwierdza Piotrowski, „(...) w pracy leksykografa istnieją elementy nie poddające się opisowi scjentystycznemu, nie oparte na logicznym rozumowaniu i wnioskowaniu, a podlegające intuicji, wycuciu językowemu (...)” (1994: 11). Dla lepszego zobrazowania swoich poglądów językoznawca przyrównuje leksykografię do praktyki przekładu. Natomiast w późniejszej pracy (2001) autor zawarł znaczące uściślenie. Otóż czytelnik dowiaduje się, że „leksykografia praktyczna jest rzemiosłem, sztuką, natomiast leksykografia teoretyczna jest nauką (...)” (2001: 27).

Należy zaznaczyć, iż część badaczy postuluje niezależność leksykografii od lingwistyki. Są oni skłonni sytuować ją raczej w kręgu szeroko pojętych nauk o kulturze, co wynika ze ścisłych związków łączących słowniki ze zjawiskami kulturowymi właśnie (np. Piotrowski 2001: 10). Wspomniany w poprzednim akapicie H. E. Wiegand podważa status leksykografii zarówno jako działu językoznawstwa stosowanego, jak i leksykologii (za Piotrowski 2001: 27). Mirosław Bańko czyni podobnie już w samym tytule swojego opracowania *Z pogranicza leksykografii i językoznawstwa* (2001). Jak zauważa P. Żmigrodzki, znaczenie leksemu „pogranicze” sugeruje tu, że słownictwo i lingwistyka to odrębne dyscypliny mające jedynie pewien określony wspólny obszar zainteresowań badawczych (2005: 17). Z kolei T. Piotrowski optuje za poglądem, zgodnie z którym „słownictwo jest dziedziną autonomiczną, która w dużej mierze korzysta z metod analizy językoznawczej, choć często także stosuje własne zasady opisu takiego materiału, który nie wchodzi w zakres zainteresowań językoznawstwa” (1994: 10-11). Uczony traktuje leksykografię „jako część kultury humanistycznej, ze względu na swe powiązania z kulturowymi prądami różnych epok historycznych” (2001: 10).

W literaturze naukowej leksykografia występuje często wspólnie z leksykologią (grec. *leksikón* „słownik” od *léksis* „wyraz”, *lógos* „nauka”). Znajduje to uzasadnienie w tradycyjnej klasyfikacji nauk językoznawczych, a zwyczajowo ma odbicie w dydaktyce akademickiej (por. Żmigrodzki 2005: 14). Ta druga dyscyplina jest definiowana jako „nauka o słownictwie” (Laskowski 2003: 334), “the study of lexical items and their organization in the lexicon” (Burkhanov 1999: 52), „dział językoznawstwa, którego przedmiotem jest analiza słownictwa” (Laskowski 1999b: 209) czy wreszcie nauka o systemach leksykalnych (Bańczerowski 1982: 198). Dawniej widziano słownictwo jako praktyczny aspekt leksykologii, zresztą jeszcze w *Słowniku języka polskiego* pod red. Witolda Doroszewskiego jest leksykologia traktowana jako „teoretyczna, naukowa podstawa leksykografii” (1962: 82). Z drugiej jednak strony W. Doroszewski pojmuje leksykografię „jako dyscyplinę w pewnym sensie nadrzędną w stosunku do leksykologii, ważniejsze są bowiem wyniki od zamierzeń i według wyników praktycznych oceniać można wartość

teoretycznych założeń” (1970: 37). Obecnie uznaje się coraz częściej te dwie dyscypliny za autonomiczne wobec siebie (np. Żmigrodzki 2005: 16).

Podsumowując rozmaite (nierzadko całkowicie odmienne, by nie powiedzieć sprzeczne) ujęcia i koncepcje terminu *leksykografia*, można pokusić się o stwierdzenie, że poglądy na temat jej statusu są jeszcze słabo ugruntowane i wciąż ewoluują. Najtrafniejszą i najbardziej precyzyjną definicję omawianej dziedziny (a w zasadzie dwie definicje dwóch dziedzin) zaproponował – zdaniem piszącego te słowa – Piotr Żmigrodzki (2005: 16), wyróżniając dwa znaczenia dla leksykografii:

1. sztuka zestawiania słowników językowych obejmująca „metody i środki techniczne tworzenia opisu słownictwa” wraz z podstawowymi zagadnieniami marketingowymi dotyczącymi wydawania słowników,
2. zbiór wszystkich słowników konkretnego języka lub też słowników dostępnych w określonym czasie czy na danym obszarze;

oraz trzy dla metaleksykografii:

1. teoretyczno-metodologiczny aspekt opisu leksykograficznego,
2. „typologia słowników i charakterystyka słowników poszczególnych rodzajów”,
3. analiza udziału słowników reprezentujących dane typy w ofercie wydawniczej („badanie struktury leksykografii”).

1.1 Słownik – podstawowy termin leksykograficzny

Pojęciem o fundamentalnym dla leksykografii znaczeniu jest słownik, czyli „systematycznie ułożony indeks jednostek językowych, najczęściej wyrazów, wybranych wg ustalonej zasady i podanych wraz z odpowiadającymi jego celowi informacjami” (Saloni 2003: 539). Część językoznawców zalicza do przedmiotu leksykografii słowniki językowe i encyklopedyczne (por. Lewicki 2003: 331; Piotrowski 2001: 24-25), inni z kolei jedynie tę pierwszą grupę (Żmigrodzki 2005: 20). Generalnie rzecz ujmując, słowniki językowe „traktują o języku, a nie o świecie zewnętrznym, do opisu którego używa się języka” (Piotrowski 1994: 15), podczas gdy słowniki encyklopedyczne (inaczej encyklopedie) „przekazują wiedzę nie o wyrażeniach językowych, ale o przedmiotach należących do zakresów poszczególnych pojęć” (Żmigrodzki 2005: 21).

Opierając się na rozróżnieniu pomiędzy słownikami językowymi a encyklopediami, Alfred Mielczarek (1972) proponuje podział leksykografii na słownikową i encyklopedyczną, wyróżniając w ramach pierwszej leksykografię słowników różnojęzycznych i słowników narodowych, a w obrębie drugiej leksykografię encyklopedii systematycznych oraz encyklopedii alfabetycznych. Poza tym wprowadza on pojęcie dzieła leksykograficznego, obejmującego swym zakresem:

- słownik
 - różnojęzyczny
 - jednojęzyczny (narodowy)

- encyklopedię
 - systematyczną
 - alfabetyczną
- poradnik.

Dzieło leksykograficzne to jednostka nadrzędna, polski odpowiednik dobrze zakorzonego w języku angielskim określenia *reference book*. Pozostając przy samych już tylko słownikach językowych, stwierdzić trzeba, że można wyróżnić wiele ich rodzajów w oparciu o rozmaite kryteria (por. Żmigrodzki 2005: 23-27). Nie wydaje się konieczne, aby przywoływać tu jakąś przykładową klasyfikację w całej jej złożoności. Poprzestaśmy zatem na tych słownikach językowych, o których będzie mowa w kolejnej sekcji. I tak, ze względu na wymienione poniżej kryteria, będą to następujące ich rodzaje:

- język opisu
 - słowniki przekładowe dwujęzyczne – ekwiwalenty danego wyrażenia w innym języku
- układ artykułów hasłowych
 - słowniki alfabetyczne a fronte – wg początkowych liter wyrazu hasłowego
 - słowniki niealfabetyczne tematyczne (pojęciowe)
- zawartość
 - słowniki ogólnodefinicyjne (ogólne) – możliwie wszechstronna informacja o funkcjonowaniu wyrazów
- przeznaczenie
 - słowniki popularne – dla szerokiego kręgu odbiorców
- adresat
 - słowniki dla uczących się danego języka jako obcego
- forma utrwalenia
 - słowniki tradycyjne (książkowe)
 - słowniki elektroniczne online – dostępne przez Internet.

2 Leksykografia słowników różnojęzycznych. Bilingwalne publikacje z zakresu języków perskiego i polskiego oraz perskiego i angielskiego

Polski rynek wydawniczy może się poszczycić wieloma pozycjami leksykograficznymi z zakresu języków obcych, są to jednak w ogromnej większości słowniki przekładowe języków europejskich. Co się zaś tyczy języków orientalnych, krajowa oferta przedstawia się znacznie ubożej. Tak jest również w przypadku języka perskiego. Natomiast w przeciwieństwie do rodzimej oferty wydawniczej z dziedziny leksykografii persko-polskiej i polsko-perskiej, wybór analogicznych słowników z perskim jako językiem wyjściowym i angielskim jako docelowym (lub odwrotnie) jest imponujący. Dlatego też, celem zestawienia i skonstrastowania dwujęzycznych publikacji słownikowych z zakresu perszczyzny i języka polskiego oraz języka perskiego i angielszczyzny, w sekcji 2.2 omówione zostaną jedynie trzy

wybrane pozycje, powszechnie doceniane i uznawane, a i zdaniem autora niniejszego artykułu zasługujące na szczególną uwagę.

2.1 Leksykografia persko-polska i polsko-perska

Chronologicznie rzecz biorąc, pierwszym dziełem leksykograficznym obejmującym swoim zakresem tak słownictwo języka polskiego, jak i perskiego, był słownik języków orientalnych autorstwa Franciszka Menińskiego zatytułowany *Linguarum orientalium turcicae, arabicae, persicae institutiones seu grammatica turcica, in qua ortographia, etymologia, syntaxis, prosodia, et reliqua eo spectantia exacte tractantur...* z 1680 roku, zawierający również tłumaczenia na francuski, łacinę, niemiecki, polski i włoski. Ta obszerna, naukowa praca (4 tomy, 3000 stron wielkiego formatu) została niezwykle pieczołowicie wydana w Wiedniu. Sam Franciszek Meniński (właściwie F. Mesgnien) był z pochodzenia Lotaryńczykiem, a na kartach historii zapisał się jako znakomity leksykograf i gramatyk, wybitny znawca języków orientalnych, a także tłumacz austriackiego dworu cesarskiego i poseł w Turcji. Za panowania króla Jana Kazimierza pozostawał również przez pewien czas w polskiej służbie dyplomatycznej, był też przez kilka lat objęty mecenatem księcia Michała Kazimierza Radziwiłła. Szlachectwem obdarzył Menińskiego król Jan III Sobieski. Niestety większa część nakładu jego słownika, który „był wydarzeniem na miarę światową” (Otwinowska 1998: 884), spłonęła w pożodze przedmieść stolicy Austrii w czasie odsieczy wiedeńskiej 1683 roku.

Kolejne trzy stulecia nie przyniosły żadnych bilingwalnych publikacji słownikowych z zakresu polszczyzny i języka perskiego. Jako ciekawostkę można jedynie wspomnieć o pisanym ręcznie, a liczącym 155 kartek, zeszycie do nauki języka perskiego prowadzonym przez Jadwigę z Działyńskich Zamoyską w Paryżu ok. 1850-1853 (Majda 2002: 88). Generałowa Zamoyska zatytułowała go *Moje nauki perskie i tureckie*, tam też zapisywała perskie (i tureckie) słowa i ich polskie tłumaczenia, a nawet dokonywała przekładów perskiej poezji. Zeszyt ten był prezentowany jako eksponat na wystawie poświęconej zabytkom perskim z polskich zbiorów w Muzeum Narodowym w Warszawie (22 kwietnia 2002-30 czerwca 2002) i Muzeum Narodowym w Krakowie (9 sierpnia 2002-17 listopada 2002).

Jeśli chodzi o czasy nam współczesne, to na pierwszy słownik przekładowy w pełnym tego słowa znaczeniu, obejmujący słownictwo perskie i polskie, przyszło iranistom i studentom farski czekać aż do 2005 roku. Gwoli ścisłości trzeba jednak przypomnieć, iż w latach siedemdziesiątych ubiegłego stulecia wydana została przez Studenckie Koło Przewodników Świętokrzyskich niewielka (32 strony) pozycja pt. *KAMAKA expeditions' Polish-Persian dictionary: rozmówki farski* autorstwa K. I. Osmólskiego (Warszawa 1976). Książeczka ta, wydana w formie luźnych kartek powielonego maszynopisu zszytych grubą nitką, nie dotarła niestety do szerszego kręgu odbiorców. Ponadto persko-polskie słowniczkę o ograniczonym zasobie słów znajdują się na końcu każdego z

serii czterech podręczników do nauki języka perskiego napisanych przez Kaweh Pur Rahnama:

- Język perski. Część I. Dla początkujących
 - wyd. 1. 1980. Warszawa: Uniwersytet Warszawski
 - wyd. 2. 1990. Warszawa: Wydawnictwa UW
 - wyd. 3. 1999. Warszawa: Wydaw. Akademickie DIALOG
 - wyd. 4. 2007. Warszawa: Wydaw. Akademickie DIALOG
- Język perski. Część II. Język prasowy (współautorka: Monika Chwilczyńska)
 - wyd. 1. 1988. Warszawa: Wydawnictwa UW
- Język perski. Część III. Język kolokwialny
 - wyd. 1. 1986. Warszawa: Uniwersytet Warszawski
 - wyd. 2. 2001. Warszawa: Wydaw. Akademickie DIALOG
- Język perski. Część IV. Język techniczny i administracyjny (współautorka: Izabella Pur Rahnama)
 - wyd. 1. 1997. Warszawa: Wydawnictwa UW.

Podobnie ma się sytuacja ze skryptem *Fârsi. Materiały do nauki języka perskiego* Andrzeja Pisowicza (trzy wydania nakładem Uniwersytetu Jagiellońskiego; dostępne wydanie 3 poprawione i rozszerzone z 1995 roku, współautor: Mas'ud Fracyon). Warto również odnotować opublikowanie w 1994 roku przez Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego *Słownika chemicznego polsko-perskiego* autorstwa Masouda Hedayatiego i Krzysztofa Kalinowskiego. Pozycja ta liczy 112 stron, a wydana została z przeznaczeniem dla słuchaczy Studium Języka Polskiego dla Cudzoziemców przy Uniwersytecie Łódzkim.

Jak dotąd szczytowym osiągnięciem leksykografii persko-polskiej jest *Współczesny słownik persko-polski* opracowany przez Katarzynę i Michaela Javaherich. Jego pierwsze wydanie ukazało się w 2005 roku nakładem krakowskiego Wydawnictwa <<Persepolis>>. Poza dwojgiem głównych autorów w redakcji i korekcie przy powstawaniu słownika brali udział Irańczycy: miłośniczka języka i kultury polskiej Anahita Farsi i znawca literatury perskiej Gholam Hossein Javaheri, a także polski iranista – Albert Kwiatkowski. Pierwsze wydanie zawierało około 15 tysięcy haseł i zwrotów wraz ze spolszczoną transkrypcją (wymowę oparto na dialekcie teherańskim). Specjalnymi symbolami oznaczono kolokwializmy oraz potoczną wymowę słów i przykładowych zdań, terminy gramatyczne, literackie, naukowe i techniczne, religijne (osobno dla islamu, chrześcijaństwa i judaizmu), kulinarne (nazwy irańskich potraw) itp. Oprócz tego czytelnik znalazł także podstawowe wiadomości dotyczące samego języka perskiego, jego pisma, wymowy, jak również krótką notatkę informacyjną o języku polskim (po persku i angielsku) oraz tabelę z uproszczoną wymową polską dla obcokrajowców. W *Informacjach dodatkowych* podano między innymi zestawienia dni tygodnia, pór dnia i roku, miesiący kalendarza gregoriańskiego, irańskiego kalendarza słonecznego i kalendarza muzułmańskiego. Wreszcie w części zatytułowanej *Krótką gramatyką języka perskiego* omówione zostały podstawowe kategorie gramatyczne. Na szczególną uwagę zasługuje tutaj

stosunkowo obszerna tabela czasowników nieregularnych. Drugie wydanie *Współczesnego słownika persko-polskiego* (2006) wzbogacono o około 500 haseł, trzecie z 2007 r. o kolejne 300 haseł (współpracował przy nim również Mahmoud Vahedian Ghaffari – korektor z Uniwersytetu Amir Kabir w Iranie), natomiast wydanie 4. z 2008 r. (współpraca: Marcin Krzyżanowski) zostało dodatkowo poszerzone o 200 haseł, indeks literowy na boku każdej strony, a w części gramatycznej dodano tablice afiksów z przykładami oraz w skrócie opisano słotwórstwo współczesnego języka perskiego. Ostatnie tj. 5. wydanie (ponownie przy współpracy M. Krzyżanowskiego) ukazało się w nakładzie zaledwie 40 egzemplarzy w 2010 roku. Zawiera 100 nowych haseł (w sumie już ponad 16 tysięcy), a także tematy czasownikowe przy każdym czasowniku. Należy odnotować, iż w podziękowaniach do 1. wydania omawianego słownika autorzy zapowiadali publikację drugiej części ich całościowego projektu, a więc *Współczesnego słownika polsko-perskiego*. Zamysł ten nie został jednak jak dotąd zrealizowany.

Przed słownikiem K. i M. Javaherich powstał za to internetowy *Słownik persko-polski*, zawierający już blisko 6 tysięcy haseł. Na stronie internetowej jego autora, Piotra Kozłowskiego, można również znaleźć – choć znacznie skromniejszą – listę słów z polskim jako językiem wyjściowym i perskim jako docelowym. Ponadto znajdują się tam krótkie listy podstawowych terminów z zakresu takich dziedzin, jak gramatyka, astronomia (nazwy planet), biologia (klasyfikacja zwierząt), geometria i sport (piłka nożna). Internauta natrafi tam także na informacje dotyczące perskiej grzeczności językowej, elementów gramatyki (*numerativa*, liczebniki, grupa imienna, typy zdań itd.), wymowy perskiej czy też wyrażen idiomatycznych.

2.2 Leksykografia persko-angielska i angielsko-perska

Co się tyczy krajów anglojęzycznych, dziełem, którego wartości nie da się przecenić, jest *Persian Vocabulary* autorstwa Ann K. S. Lambton. Po raz pierwszy ukazało się ono w 1954 roku i było od tamtego czasu wielokrotnie przedrukowywane i wznawiane (1961, 1966, 1969, 1975, 1977, 1979, 1985, 1988, 1990, 1992, 1995, 1998, 2003). Początkowo książka była pomyślana przez Lambton jako słowniczek do wydanej rok wcześniej *Persian Grammar* jej pióra. Okazało się jednak, że zapotrzebowanie na tego typu publikację jest większe, toteż zdecydowała się ona poszerzyć zakres zamieszczonego w książce słownictwa, wykraczając znacznie poza materiał leksykalny zgromadzony wcześniej w *Persian Grammar*. Jakkolwiek praca profesor Lambton była (i jest) przeznaczona przede wszystkim dla uczących się współczesnego języka perskiego, to z pewnością mogła okazać się przydatna i dla tych, którzy chcieli zapoznać się z klasyczną literaturą perską. Oczywiście *Persian Vocabulary* nie zastąpiło nigdy obszernych słowników, chociażby takich jak napisany przez Steingassa. Lambton nie miała zresztą takich ambicji: “The student is (...) warned in general (...) that the vocabulary is not intended to obviate reference to complete dictionaries (...)” (Lambton 2003: V). Wyszła jednak naprzeciw

oczekiwaniom uczniów i studentów, którzy często potrzebowali mniejszego gabarytowo, bardziej podręcznego słownika, z aktualniejszym, współczesnym słownictwem. I dziś – choć minęło ponad pół wieku i leksyka perska znacząco ewoluowała – książka ta ma wciąż swoje miejsce na bibliotecznej półce.

Na miano przełomowego zasługuje – zdaniem piszącego te słowa – *A Thematic Dictionary of Modern Persian* Colina Turnera. Opublikowany po raz pierwszy w 2004 r. nakładem wydawnictwa RoutledgeCurzon, jest dziełem unikatowym w historii angielsko-perskiej leksykografii. Stanowi on znakomity przewodnik po współczesnym słownictwie perskim będącym w codziennym użytku. Jego wyjątkowość polega nie tylko na bardzo szerokim zakresie obejmowanego materiału leksykalnego (ok. 25 tysięcy perskich haseł wraz z transliteracją), ale przede wszystkim na zastosowaniu porządku tematycznego. I tak, słownik Turnera składa się z 73 działów tematycznych, poczynając od tych najpopularniejszych, jak *Clothes, The Family, Food and Drink, The House, Personal Characteristics* czy też *Work and Professions*, a na słownictwie bardziej wyspecjalizowanym kończąc: *Astronomy, Geology, International Relations, Language and Linguistics, Military Affairs, Psychology* czy *Stage and Screen*. Na końcu większości rozdziałów znajdują się dodatkowe wyrażenia i zwroty związane z danym tematem (w tym również przykładowe zdania). Kolejnym atutem są ułożone alfabetycznie wg porządku liter w języku perskim listy rzeczowników, czasowników (prostych i złożonych), przymiotników, a także przysłówków i spójników. Ciekawostką stanowi sekcja w całości poświęcona współczesnemu słownictwu slangowemu. Znacznym udogodnieniem jest obszerny indeks angielski, obejmujący ponad 20 tysięcy haseł. Rangę ukazania się na rynku *A Thematic Dictionary of Modern Persian* docenił profesor Anoush Ehteshami z Uniwersytetu w Durham, który w słowie wstępnym do 1. wydania napisał: “Dr Turner’s new dictionary is (...) something of a landmark. (...) I would suggest anyone with an interest in Iran should start by thumbing through this treasure-trove of a dictionary!” (Turner 2004: VIII).

Spośród słowników wydanych w Iranie na szczególną uwagę zasługuje *One-Volume Millennium English-Persian Dictionary* wydany w Teheranie przez Farhang Moaser Publishers (wyd. 1, 2003). Trzech autorów – Ali Mohammad Haghshenas, Hossein Samei oraz Nargues Entekhabi – opracowywało go przez ponad 12 lat, a dalsze 4 lata trwały techniczne prace nad jego publikacją ze strony wydawnictwa. Słownik obejmuje ok. 50 tysięcy haseł głównych, 5 tysięcy podhaseł oraz 30 tysięcy rozmaitych wyrażeń i zwrotów (w tym wiele przysłów, powiedzeń i innych wyrażeń idiomatycznych). Podaje on ponad 300 tysięcy perskich ekwiwalentów tłumaczeniowych dla angielskich artykułów hasłowych. Imponuje szerokim zasobem materiału leksykalnego, w tym bogatą reprezentacją słownictwa specjalistycznego z różnych dziedzin wiedzy.

3 Podsumowanie

Celem artykułu było ukazanie zarówno historii leksykografii persko-polskiej i polsko-perskiej, jak i jej sytuacji dziś. Przedstawiono najpierw spory i różnice terminologiczne dotyczące pojęcia leksykografia celem ich systematycznego ujęcia. Następnie prześlędzona została drobiazgowo historia dzieł leksykograficznych obejmujących perszczyznę i polszczyznę, począwszy od XVII wieku, a na obecnym stuleciu skończywszy. Dla porównania i lepszego zobrazowania sytuacji na polskim rynku wydawniczym odwołano się też do kilku wartościowych persko-angielskich i angielsko-perskich publikacji słownikowych.

Na tej podstawie można wyciągnąć jasny wniosek o zdecydowanym deficycie słowników z zakresu omawianych języków na krajowym rynku. Wobec istniejącego już *Współczesnego słownika persko-polskiego*, oczywistą wydaje się potrzeba skompilowania i wydania analogicznego słownika polsko-perskiego. W kręgach iranistycznych nie jest skądinąd tajemnicą, że prace nad słownikami tego rodzaju trwają, niemniej jednak może dziwić, iż mimo wieloletnich przecież tradycji polskiej iranistyki, nie udało się jak dotąd owych wysiłków sfinalizować. Drugą luką pilnie czekającą na wypełnienie jest – zdaniem piszącego te słowa – brak polsko-perskiego słownika tematycznego. Przydatność słowników tematycznych w procesie przyswajania języka obcego wydaje się niepodważalna, a autor niniejszego artykułu sam niejednokrotnie odczuwał brak tego typu publikacji w ciągu wszystkich lat nauki perszczyzny. Swoistym przymierzaniem się do jego uzupełnienia była wspomniana już na samym początku niepublikowana praca magisterska *Polsko-perski słownik tematyczny* – leksykograficzna próba przedstawienia dwóch bloków tematycznych: anatomii i przyrody. Za finalny cel piszący te słowa stawia sobie opracowanie kilkunastu rozdziałów reprezentujących odpowiednie dziedziny rzeczywistości pozajęzykowej.

Bibliografia

- Bańcerowski, J. 1982. Systemy leksykalne. w: Bańcerowski, J., Pogonowski, J., Zgółka, T. *Wstęp do językoznawstwa. Skrypt dla studentów studiów uniwersyteckich*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza. s. 198-214.
- Bańko, M. 2001. *Z pogranicza leksykografii i językoznawstwa. Studia o słowniku jednojęzycznym*. Warszawa: Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego.
- Bobrowski, I. 1998. *Zaproszenie do językoznawstwa*. Kraków: Wydawnictwo Instytutu Języka Polskiego PAN.
- Burkhanov, I. 1999. *Linguistic Foundations of Ideography. Semantic Analysis and Ideographic Dictionaries*. Rzeszów: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej.
- Doroszewski, W. (red. nac.). 1962. *Słownik języka polskiego*. T. 4. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo <<Wiedza Powszechna>>.
- Doroszewski, W. 1970. *Elementy leksykologii i semiotyki*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Encyklopedia powszechna PWN*. 1985. T. 3. Wyd. 3. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Lambton, A. K. S. 2003. *Persian Vocabulary*. 14th ed. Cambridge: Cambridge University Press.
- Laskowski, R. 1999a. Leksykografia. w: Urbańczyk, S., Kucala, M. (red.). *Encyklopedia języka polskiego*. Wyd. 3 popr. i uzup. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich. s. 209.
- Laskowski, R. 1999b. Leksykologia. w: Urbańczyk, S., Kucala, M. (red.). *Encyklopedia języka polskiego*. Wyd. 3 popr. i uzup. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich. s. 209-210.
- Laskowski, R. 2003. Leksykologia. w: Polański, K. (red.). *Encyklopedia językoznawstwa ogólnego*. Wyd. 3 bez zmian. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich. s. 334-335.
- Lewicki, A. M. 2003. Leksykografia. w: Polański, K. (red.). *Encyklopedia językoznawstwa ogólnego*. Wyd. 3 bez zmian. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich. s. 331-334.
- Majda, T. (red.). 2002. *Arcydzieła sztuki perskiej ze zbiorów polskich*. Warszawa: Muzeum Narodowe.
- Majewska, B. 1998. Wschód w kulturze i piśmiennictwie. w: Michałowska, T. (red.). *Słownik literatury staropolskiej. Średniowiecze. Renesans. Barok*. Wyd. 2 popr. i uzup. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich. s. 1035-1055.
- Mielczarek, A. 1972. *Z zagadnień leksykografii encyklopedycznej*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Miodunka, W. 1989. *Podstawy leksykologii i leksykografii*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Otwinowska, B. 1998. Słowniki. w: Michałowska, T. (red.). *Słownik literatury staropolskiej. Średniowiecze. Renesans. Barok*. Wyd. 2 popr. i uzup. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich. s. 879-885.

- Piotrowski, T. 1994. *Z zagadnień leksykografii*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Piotrowski, T. 2001. *Zrozumieć leksykografię*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Saloni, Z. 2003. Słownik. w: Polański, K. (red.). *Encyklopedia językoznawstwa ogólnego*. Wyd. 3 bez zmian. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich. s. 539-540.
- Turner, C. 2004. *A Thematic Dictionary of Modern Persian*. London & New York: RoutledgeCurzon.
- Żmigrodzki, P. 2005. *Wprowadzenie do leksykografii polskiej*. Wyd. 2 uzup. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.